

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN YENİDEN İNŞASI SÜRECİNDE MASALLAR: “EŞİT MASALLAR” ÖRNEĞİ

Hakan ÇELİKTEN *

Öz

Toplumsal cinsiyet olgusu, çeşitli mecralarda tartışılan popüler bir konudur. Gündelik hayatta popülaritesi her geçen gün artıran bu konunun sosyal bilimlerin çeşitli dallarınca ele alınıp süreç ve sonuç tanımlaması yapması kaçınılmazdır. Söz konusu tartışma alanı incelendiğinde tartışmaların bir bölümünün, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin değişmesi gerekliliği üzerinde ilerlediği görülmektedir. Hâl böyle olunca bir taraftan değişmesi gerektiği vurgulanan geleneksel kadın ve erkek rolleri çeşitli araçlar vesilesiyle geniş kitlelere işlenmeye çalışılırken diğer taraftan değişimin sonucu kaygılı ifadelerle gelenek savunucuları tarafından dile getirilmektedir. Söz konusu değişimin topluma empoze edilmesi ise çeşitli araçlarla yapılmaktadır. Böylesi araçlar içerisinde geleneksel kültürel ürünlerin kullanımı dikkat çekmektedir. Yakın dönemde değişim savunucularının geleneksel ürünler üzerinden konuyu ele alarak hedef kitlelere ulaşma yolunu tuttukları anlaşılmaktadır. Bu ürünlerden biri masallardır. Masalların özellikle genç nesiller üzerindeki eğitimsel işlevi, söz konusu türün belirli amaçlar doğrultusunda kullanılmasını uygun kılmaktadır. Masallar yapısı gereği karşı tarafa bir yandan olağanüstü bir dünyanın kapısının açarken bir yandan da çeşitli iletilerin aktarılmasını sağlamaktadır. Hâl böyle olunca toplumsal cinsiyet rollerinin genç nesillerde yeniden inşa edilmesi sürecinde masallar uygun bir araç olarak görülmektedir. Yakın dönemde böylesi çalışmalardan biri “Eşit Masallar” projesidir. Bu projede çeşitli isimler bir araya gelmiş ve dünya genelinde popüler olan masallar yeni dönemdeki toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesi üzerinden yeniden kurgulanmıştır. Ortaya çıkan ürünler, Odeabank desteği ile Can Sanat Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Bu çalışmada söz konusu proje dâhilinde yayınlanan *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Rapunzel*, *Sindirella'nın Bilmecesi*, *Kurbağa Prens* ve *Pamuk Kalpli Prens* ve *Yedi Cüceler* adlı anlatılar içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Söz konusu değerlendirme kahraman, olay örgüsü ve temalar, ileti ve son/bitiş başlıkları altında yapılmıştır. Yapılan incelemede, masallardaki cinsiyet üzerindeki ataerkil odaklı beğeni kültürünün eleştirildiği ve masallar vesilesi ile aktarıldığı iddia edilen geleneksel cinsiyet kalıpyargılarının değiştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunu yaparken kadın ve erkek ilişkisi, beden, geleneksel roller, cinsiyete dayalı statü, iş bölümü gibi toplumsal cinsiyet rollerini yansıtan hususlarda ciddi değişimlerin yapıldığını söylemek mümkündür. Bütün bunları “cinsiyetsizleştirme” temelli yaklaşımın yansımaları olarak değerlendirmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Masal, Cinsiyetsizleştirme, Cinsiyet Eşitliği, Değişim ve Dönüşüm.

TALES IN THE PROCESS OF RECONSTRUCTION GENDER ROLES: EXAMPLE OF “EŞİT MASALLAR”

Abstract

The phenomenon of gender is a popular topic discussed in various media. It is inevitable that this subject, which increases its popularity in daily life, is handled by various branches of social sciences and defined process and result. When the discussion area in question is examined, it is seen that some of the debates have progressed on the necessity of changing traditional gender roles. As this is the case, on the one hand, the traditional roles of men and women, which need to be changed, are tried to be processed by various means to large masses, on the other hand, the result of the change is expressed by the advocates of tradition with anxious expressions. The imposition of the said

* Dr. Öğr. Üyesi, Harran Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Şanlıurfa/Türkiye, hakancelikten1@gmail.com., ORCID: 0000-0002-3823-684X.

change on the society is done by various means. The use of traditional cultural products among such tools draws attention. It is understood that the advocates of change have recently taken the path of reaching the target audiences by addressing the issue through traditional products. One of these products is fairy tales. The educational function of fairy tales, especially on children, makes it appropriate to use the genre in question for certain purposes. As such, it is seen that classical tale narratives are reconsidered over the phenomenon of gender. One of such studies in the recent period is the Equal Tales project. In this project, various names came together and tales that are popular around the world were reconstructed based on the perception of gender in the new era. The resulting products were published by Can Sanat Publications with the support of Odeabank. In this study, the narratives titled Little Red Riding Hood, Rapunzel, Cinderella's Riddle, The Frog Prince and the Snow White Prince and the Seven Dwarfs, which were published within the aforementioned project, were evaluated with content analysis. The evaluation in question was made under the titles of hero, plot and themes, message and end/end. In the examination, it is seen that the patriarchal oriented culture of taste on gender in the new period tales is criticized and it is tried to change the traditional gender stereotypes that are claimed to be transmitted through fairy tales. While doing this, it is seen that serious changes have been made in issues reflecting gender roles such as the relationship between men and women, the body, traditional roles, gender-based status, division of labor. It is understood that especially when reconstructing the female identity, the female identity in the classical tales is dealt with from the basis. It is possible to evaluate all these as reflections of the "desexualization"-based approach.

Keywords: Fairy Tale, Desexualization, Gender Equality, Change and Transformation.

Giriş

Kültürel ürünlerin tamamında olduğu gibi sözlü anlatı türleri de sosyokültürel yapı, dönem şartları, coğrafya vb. unsurlarla sıkı bir bağa sahiptir. Söz konusu bağın etkisiyle bahsi geçen unsurlarda yaşanan değişim ve dönüşümlerden, sözlü anlatı türleri de nasibini almaktadır. Bu türler içerisinde dünya çapında örneğine en çok rastlanılan türlerden olan masallar da içinde bulunduğu çağın şartlarını ve sosyokültürel yapıyı etkili bir şekilde yansıtmaktadır. Örneğinin çok olması ve geniş bir coğrafyada yer edinmiş olması, masalların özel bir tür olduğu sonucunu da beraberinde getirmektedir. Masalların özel bir sözlü anlatı türü olmasında öncelikli olarak bu türün işlev çeşitliliği ve etki gücü söz sahibi olmuştur. Bascom (2014), folklorun işlevlerini açıklarken eğlence, değerlere destek verme, kuşaklar arası aktarım, baskıdan kurtulma gibi hususların üzerinde durmaktadır. Masaların bu işlevlere ve daha fazlasına sahip olması, ayrıca işlevlerini yerine getirirken etki gücünün yüksek oluşu, onu özel bir tür olarak ele almak gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Masallar bünyesinde barındırdığı kültürel kalıpları yeni nesillere aktarımında oldukça etkili bir tür olarak öne çıkmaktadır. Burada bir kültür taşıyıcılığı söz konusudur. Ancak söz konusu türün işlevi sadece olanı aktarmakla kalmamakta, toplumsal inşa sürecinde de aktif kullanım için müsait olduğu görülmektedir. Bunun farkında olan içerik üreticileri kimi zaman yeni/modern masallar üretmiş kimi zaman ise var olan masalları yeniden ele almışlardır. Burada toplumsal yapıyı yeniden inşa etme amaçlı içerikler ortaya çıkmıştır. Yakın dönemde çeşitli mecralarda popüler olan bir konu cinsiyet ve bu cinsiyetlere atfedilen geleneksel rollerdir. Bu konuda farklı okumalar yapıldığında cinsiyet kavramının yeniden ele alındığını ve geleneksel cinsiyet rollerinin toplum içerisinde yeniden inşa edilmeye çalışıldığı fark edilmektedir. Söz konusu inşa çalışmalarında masallar da sürece dâhil olmuştur. Masalların genç nesillerin yetişmesinde etkin bir güce sahip olması, hedeflenen amaç için onun kullanılmasını uygun hâle getirmektedir. Masallar yapısı gereği karşı tarafa bir yandan olağanüstü bir dünyanın kapısının açarken bir yandan da çeşitli iletilerin aktarılmasını sağlamaktadır. Hâl böyle olunca yakın dönemde toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden inşası amaçlı olarak bazı popüler masalların yeniden ele alındığı görülmektedir.

Toplumsal Cinsiyet ve Eşit Masallar Projesi

Toplumsal cinsiyet alanında yapılan bilimsel çalışmalar 1970’li yıllara dayandırılmaktadır. Bu dönemde Ann Oakley’in (2015), *Sex, Gender and Society* adlı çalışması öncü çalışmalardandır. Ancak çalışmaların yoğunluğunun 1990’lı yıllardan bu yana arttığını söylemek mümkündür. Yapılan çalışmalarda cinsiyet olgusu ve bu olguya bağlı ayrımların bireysel ve toplumsal boyutları ele alınmaktadır. Kadın ve erkek arasındaki ayrımı biyolojik köken ve sosyokültürel nedenler üzerinden okumak mümkündür. Bu okuma tarzı ile konuya yaklaşan araştırmacıların birçoğu cinsiyet kavramını temelde cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Söz konusu iki kavramı ayrı ayrı değerlendirenler olduğu gibi, kadın ve erkek arasındaki farklılığın biyolojik ve çevresel faktörlerle geliştiğini, dolayısıyla iki ayrı kavram ve nedenin olmaması gerektiğini öne sürenler de vardır. Hâl böyle olunca cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarının aynı anlama gelecek şekilde birbirinin yerine kullanıldığı da görülmektedir. Türkçede de bazı durumlarda cinsiyet kavramı ile toplumsal cinsiyetin de işaret edildiğini söylenebilir (Dökmen, 2009: 17-22). Kadınlar ile erkekler arasındaki farkların biyolojik veya kültürel kaynaklı olduğunun sınırlarını çizmek güçtür. Yine de birçok durumun bu iki farklı kaynağın bir sonucu olarak geliştiğini söylemek mümkündür. Kavramları birbirinden ayırmadan biyolojik yaklaşımda cinsiyeti, fiziksel ve genetik özellikler üzerinden değerlendirmek söz konusudur. Sosyokültürel yaklaşımda ise cinsiyetin toplumsal yönü ve kültür kavramı ön plana çıkmaktadır. İlkinde doğuştan genel özellikler söz konusu iken; ikincisinde sonradan edinim vardır.

Butler (2014), cinsiyeti şu şekilde tanımlamaktadır: *cinsiyet, “biri”ni tam anlamıyla yaşayabilir kılan ve dolayısıyla bir bedeni, kültürel anlaşılabilirlik alanı içerisinde, hayat boyunca niteleyen normlardan biri olacaktır* (9). Anlaşıldığı üzere cinsiyetin birey üzerindeki birçok etkisinin dışında cinsiyetin bedeni maddeleştirirken kültürle kurduğu temas son derece önemlidir. Bu da toplumsal cinsiyet olgusu üzerine etraflıca düşünme gerekliliğini getirmektedir. Toplumsal cinsiyetin sonradan edinilme özelliği onu müdahale edilebilir bir alana taşımaktadır. Dolayısıyla birey, belirli bir cinsiyetle doğup toplum arasına karıştığına

çeşitli dış etkiler ile toplumsal rolünü öğrenmeye başlamaktadır. Burada toplumun cinsiyete yüklediği birtakım anlamlar ve beklentiler vardır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ve beraberinde gelen rollerde kültüre özgünlük söz konusudur. Bu da toplumsal cinsiyet rolleri üzerine yapılacak değerlendirmelerde kültürün gözetilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. *Toplumsal cinsiyet rolleri terimi, cinsiyet kalıpyargılarını ya da toplumun belirlediği cinsiyet farklılıklarını yansıtmak üzere kullanılır. Daha özelden, bu terim, geleneksel olarak kadınlara ve erkeklerle ilişkili olduğu kabul edilen rolleri ifade eder* (Dökmen 2009: 29). Anlaşıldığı üzere toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde etkili olan cinsiyet kalıpyargıları toplumun kadın ve erkekten beklediği düşünceleri kapsamaktadır. Burada toplum tarafından uygun görülen ve değiştirilmesi zor olan unsurlar söz konusudur. Bu kalıpyargıların oluşturulması ve aktarılmasında aile, kitle iletişim araçları, eğitim, sosyal yaşam vb. birçok unsur etkin güç oynamaktadır.

Toplumsal cinsiyet, *aile ve toplum içinde süregelen, bir toplumsallaşma ya da toplumsal cinsiyetin ve buna uygun düşünce ve davranışların benimsenmesi süreci üzerinden gerçekleşir* (Bhasin, 2003: 15). Söz konusu süreç, bebek henüz dünyaya gelmemişken başlamakta ve hayatın her aşamasında kendini göstermektedir.

Toplumsallaşma; manipülasyon (şekillendirme), yönlendirme, sözel tanımlar ve etkinlik teşhiri olmak üzere dört süreçten oluşmaktadır. Manipülasyon henüz en başta erkek ve kız çocuğuna farklı şekilde davranmayla ilişkilidir. Yönlendirme ise erkek ve kız çocuklarının farklı nesnelere ve bu nesnelere özelliklerine yönlendirilmesini işaret etmektedir. Sözel tanımlar sürecinde kız ve erkek çocuklarına yönelik hitaplardaki farklılaşmaya dikkat çekilirken son süreç olan etkinlik teşhirden kız ve erkek çocuklarının geleneksel eril ve dişil eylemlerle karşı karşıya kalması belirtilmektedir (Ruth Hartley’den akt. Bhasin, 2003: 16). Masallarda da söz konusu süreçlerin karşılıkları vardır.

Erkeğin maskülen, kadının ise feminen davranış tutumları içinde olması toplumun en önemli beklentisidir ve geleneksel toplum yapısında söz konusu davranış tutumlarının sınırları net bir şekilde çizilmiştir. Söz konusu sınırlar toplumun cinsiyet kalıpyargılarını da içermektedir. Yakın dönemde dünya genelinde cinsiyet kavramının yeniden ele alınarak geleneksel cinsiyet algısı üzerine değerlendirmeler yapıldığı görülmektedir. Ortaya konulan yaklaşımlarda geleneksel toplum yapısı içerisinde sınırları net olarak çizilmiş olan kadın ve erkek cinsiyeti ve bu cinsiyetlere bağlı rollerde değişimlere gidilmesi gerekliliği dillendirilir olmuştur. Bu dillendirmenin uygulama kısmında masallar uygun bir çalışma alanı olarak belirmektedir. Dolayısıyla yakın dönemde dünya genelinde popülerlik kazanmış bazı masalların toplumsal cinsiyet algısı üzerinden yeniden ele alındığı görülmektedir. Söz konusu çalışmalardan biri “Eşit Masallar” adı taşıyan projedir. Bu proje, Odeabank’ın desteği ile geliştirilmiş ve yeniden ele alınan masallar Can Sanat Yayınları aracılığıyla kitaplaştırılmıştır. Odeabank’ın internet sayfasında “Eşit Masallar” projesinin manifestosu şu şekilde belirtilmektedir:

Çocukken çok masal dinledik. Büyüdük, çocuklarımıza da bu masalları öğrettik. Aslında fark etmeden eşitlikçi olmayan roller biçtik. Pamuk Prenses’e bir cadı elma verdi, çaresizce onu bir prensin öpmesini bekledi. Sindirella hep acılar çekti, tek kurtuluş yolu kendini prense beğendirmektir. Kırmızı Başlıklı Kız çok safta kurda inandı, kurt onu bir lokmada midesine attı.

Peki başka masallar mümkün olmaz mı?

Bir ülkede zeki, gözü kara prensesler ve tıpkı onlar gibi cesur, iyi kalpli prensler yaşayamaz mı? Üvey anneler hep kötü mü olmalı? Prensesler hep prenslerini beklemek zorunda mı ya da prenslerin tek görevi prensesleri kurtarmak mı?

Bu rolleri değiştirirsek toplumdaki roller de değişir. Çünkü kadın-erkek eşitliği kavramı, küçük yaşta gelişir. Biz eşit bir geleceğe inanıyoruz. Bunun için Eşit Masallar projesini hayata geçiriyoruz (URL-1).

Yukarıdaki manifestodan da anlaşılacağı üzere söz konusu projede masallar bilinçli bir şekilde ele alınmış ve yeni bir cinsiyet algısı üzerinden masal metinleri yeniden kurgulanmıştır. Yeniden kurgulama kısmında masal özelliklerini kullanım şekli, değişen ve sabit kalan unsurlar dikkat çekicidir.

Masal derlemecilerinin en eskilerinden olan Grimm Kardeşlerden bu yana masalların içerikleri çeşitli sebeplerle değişim ve dönüşüme uğratılmıştır. Bu noktada anlatıya müdahale etmenin nedeni ve şekli üzerinde durulması gereken önemli bir husustur. “Eşit Masallar” projesi ile ortaya çıkan ve çeşitli değişim ve dönüşümler yaşamış olan masallarla neyin amaçlandığı bu çalışmanın esas sorularındandır. Çalışmanın hipotezi ise her geçen gün dünya genelinde yaygınlığını artıran cinsiyet tartışmalarının ve “cinsiyetsizleştirme” hususunun uygulama alanlarından birinin masallar olduğudur.

Yöntem

“Eşit Masallar” projesi dâhilinde yeniden ele alınıp bu çalışmanın inceleme konusu olan masallar, *Kırmızı Başlıklı Kız* (URL-2), *Rapunzel* (URL-3), *Sindirella'nın Bilmecesi* (URL-4), *Kurbağa Prens* (URL-5) ve *Pamuk Kalpli Prens ve Yedi Cüceler* (URL-6)dir. Bu anlatılar projenin internet sayfasında, yeniden kurgulanan metinleri ve görselleri ile kitap formatında herkesin erişimine açık bir şekilde sunulmaktadır. Çalışmada söz konusu internet sayfasından alınan masallar, içerik analizi ile incelenmiştir.

Ele alınan masallar kahraman, olay örgüsü ve temalar, ileti ve son/bitiş unsurlarına göre değerlendirilmiştir. Kahraman kısmında anlatılarda ön plana çıkan kişilerin dış görünüşleri ve anlatı içerisindeki rolleri üzerinde durulurken; olay örgüsü ve temalar kısmında ön plana çıkan konu; ileti kısmında ön plana çıkan ve karşı tarafa verilmeye çalışılan mesajlar ve son kısmında ise anlatının nasıl sonlandırıldığı değerlendirilmiştir. İletiler kısmında masallardan yapılan alıntılar italik şekilde yazılmış ve alıntı yapılan cümlenin bitim noktasına parantez içinde alıntı yapılan masalın baş harfleri verilmiştir. Buna göre *Kırmızı Başlıklı Kız* (KBK), *Kurbağa Prens* (KP), *Pamuk Kalpli Prens ve Yedi Cüceler* (PKPCYC) *Rapunzel* (R), *Sindirella'nın Bilmecesi* (SB) şeklindedir.

Değişimin gözlenmesi noktasında ise masalların daha önceki versiyonlarından yararlanılmıştır. Çalışma boyunca anlam kargaşası olmaması bakımında masalların daha eski ve yaygın olarak bilinen versiyonlarına klasik masallar denilmiştir.

Eşit Masallar ve Toplumsal Cinsiyetin Yeniden Kurgusu

1. Anlatılarda Yer Alan Kahramanlar

Kahramanlar olayların merkezinde yer alan unsurlardır. Onların gerek dış görünüşleri gerekse olaylar karşısında takındıkları hâl ve hareketler verilmek istenen mesajların iletilmesi için kullanılabilirler. Dolayısıyla kahramanları dış görünüşleri ve anlatı içerisindeki rolleri ile değerlendirmek mümkündür.

1.1. Kahramanların Dış Görünüşleri

Klasik masal anlatılarında olayların merkezinde yer alan kahramanların dış görünüşleri ile ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Masalarda kadın kahraman en güzel, erkek kahraman ise en cesur ve en yakışıklı olmak durumundadır. Klasik masalarda kadının güzelliği ödüle ulaşması için en önemli özelliği iken erkek için fiziksel kuvvet vurgulanmış unsur olmaktadır. Buna göre anlatılarda kadın başkahraman güzel teni, uzun saçları ve orantılı vücut yapısı ile kendine yer bulurken; erkek başkahraman ise yakışıklı prens vurgusu ile gösterişli kıyafeti ve uzun ve kash vücutu, güzel bir atı ve diğer araç gereçleri ile ön plana çıkmaktadır. Masallardaki dış görünüşün işlevselliği dikkat çekicidir. Güzel genç kadın başlarda ne kadar zorluk yaşarsa yaşasın güzelliği ile sonunda prensine kavuşacaktır. Yakışıklı prens ise dış görünüşünde büyü kaynağı bir bozulma olmadığı sürece güzel genç kadın tarafından reddedilmeyen biri olarak vardır.

“Eşit Masallar”da öncelikli olarak bu durumun değiştirildiği görülmektedir. İnceleme altına alınan masalarda güzel kadın ve yakışıklı erkek imajının yer almadığını söylemek mümkündür. Dolayısıyla kadının ve erkeğin dış görünüşünün övüldüğü cümlelere bu masalarda pek rastlanmamaktadır. Söz konusu tavır, kitaplarda yer alan görseller ile desteklenmektedir. Kitap içerisinde yer alan görseller incelendiğinde kadının gösterişli kıyafet ve fiziksel yapıdan uzak çizildiği; bu yönüyle kadının üzerindeki seksepal vurgunun kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin *Kırmızı Başlıklı Kız* anlatısında *Kırmızı Başlıklı Kız* ve diğer kız çocukları günlük kıyafetleri ve dağınık saçları ile resmedilmiştir. *Kurbağa Prens* anlatısında yer alan prenses fiziği, saç, giyim ve kuşamı ile gösterişten son derece uzaktır. Kaldı ki anlatının ilerleyen kısmında kurbağa, prense dönüştüğünde ortaya çıkan prens de klasik masal anlatılarındaki yakışıklı prens imajından

uzaktır. Anlaşıldığı üzere kadına yönelik takınılan tavır erkek kahramanlar üzerinden de devam etmektedir. Erkek kahramanlar da gösterişli kıyafet ve fizik yapısından uzak bir şekilde resmedilmektedir.

Geleneksel toplum yapısı içerisinde bazı unsurlar kadınla bazı unsurlar ise erkeklerle özdeşleştirilmektedir. Bu özdeşleştirmelerin klasik masallarda da devam ettirildiği söylemek mümkündür. *Belirli ikililikler erkek ya da kadın diye bir ayrımı gerektirmese bile, Böyle tanımlanmaktadır. Örneğin;*

Beden -----Akıl

Doğa-----Kültür

Duygu-----Mantık

Özne----- Nesne

Özel----- Kamusal

Solda sıralananlar “kadına”, sağdakiler ise “erkeğe” özgüdür (Bhasin, 2003: 18). Bu kavramlar kendi içinde toplumsal statüleri de sunmaktadır. Akıl bedenden, mantık duygudan üstündür gibi. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet algısı açısından bedeni ile ön plana çıkan kişi akıllı ile ön plan çıkan kişinin gerisinde olacaktır. Eğer eşitlikten bahsetmek gerekirse öncelikle bu ayrımın giderilmesi gerekmektedir.

Biyolojik açıdan bakıldığında anne ve babadan gelen kromozomların sayısına göre oluşan cinsiyet, bireyin toplumsallaşması süreciyle birlikte toplumsal cinsiyet ile birleşmektedir. Cinsiyetin ve ardından gelen toplumsal cinsiyet algısının ilk olarak görünür olduğu yer bedendir. Beden bireyin kimlik inşasında kimliğinin dışavurum alanıdır. Dolayısıyla beden, biyolojik, sosyolojik ve psikolojik açıdan değerlendirilmesi gereken bir bütünü arz etmektedir. *Feministler, bedeni toplumsal açıdan yapılandırılan (inşa edilen) bir nesne biçiminde görmektedir. Bu bağlamda, cinsiyetten ziyade toplumsal cinsiyet (gender) kavramı kullanılmaktadır. Başka bir söylemle, kadın(sı)lık ve erkek(sı)lik, cinsiyetlerimizden ziyade toplumsal ve kültürel açıdan inşa edilen kurgular sistemi biçiminde algılanmaktadır* (Bayhan 2013: 149). Sosyolojik açıdan bakıldığında beden, toplum içerisinde toplumsal cinsiyet kalıpları doğrultusunda inşa edilmektedir.

Klasik masallarda kahramanın istediği sonucu ulaşması noktasında yardımcı olan dış görünüşün yerini eşit masalarda zekânın aldığı söylemek mümkündür. Anlatılarda özellikle genç kadınların bir sorunla karşılaştıklarında akılcı çözümler bulmaya çalıştıkları görülmektedir. Söz konusu anlatılarda kahramanlar bir şeyleri elde edecekse bunları dış görünüşleri ile değil zekice davranışları ile kazanmak durumundadır. Bu durum masallarda vurgunun dış görünüşten/bedenden ziyade akla ve zekâyâ yapıldığını göstermektedir. Söz konusu değişimi bireyler arasındaki cinsiyet farklarını gidermeye yönelik adım olarak okumak mümkündür. Öyle ki *Pamuk Kalpli Prens ve Yedi Cüceler* anlatısında ayna ile konuşan kişi aynaya en güzeli sormak yerine en akıllıyı sormaktadır:

“Ayna ayna, söyle bana. Bu krallıkta benden daha akıllı, daha kurnaz kimse var mı?”

Bütün bunlar, klasik masallarda işlevsel anlamlar yüklenilen dış görünüşün eşit masalarda değiştirildiğini göstermektedir. Bunda bedeni ile ön plana çıkan ve dolayısıyla toplumsal statüsü sorgulanan kadın imajının değiştirilmesi amacının güdüldüğünü söylemek mümkündür.

Geleneksel cinsiyet algısı beden üzerinde birçok kodlama ile kendine yer bulmaktadır. *Renkten, giyim tarz ve biçimleri, modaya kadar bütün sembolik alanlarda toplumsal cinsiyet örüntüsü, toplum tarafından yaratılan ve kodlanan bir öğrenilmiş davranış pratiğidir* (Bayhan 2013: 156). Giyim, tüketimin en görünür hâli olmasının dışında kimlik, toplumsal statü ve cinsiyet göstergesi olarak uzun yıllar kullanılmış ve kullanılmaya devam etmektedir. Toplumsal kimliğin oluşumunda toplumsal sınıfın ve cinsiyetin önemli rol oynadığı toplumlarda söz konusu sınıf ve cinsiyet göstergeleri bireyin giyim tarzı ile dışa vurulmaktadır. Burada giysisinin tarzı, kumaşı, üretim şekli, kullanılan aksesuarlar, renk tercihi gibi unsurların her biri sınıf, statü, cinsiyet, inanç, eğitim vb. hususlarda gösterge niteliğindedir (Crane 2003). Klasik masallarda soylu sınıfta olan kahraman ile sıradan kahramanın giyim tarzı çok net bir şekilde ayırt edilebilmektedir. Özellikle prens ve prensesi giyim tarzı hayalleri süsleyecek niteliktedir. “Eşit Masallar”da bedenin fiziken sunumunun

dışında giyim tarzında da değişikliklerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunda öncelikli olarak gösterişli giyim tarzından uzaklaşılması söz konusudur. Dikkat edilen bir diğer husus renk tercihi ile alakalıdır. Bilindiği üzere renk kullanımı da toplumsal cinsiyet algısının görülebileceği alanlardandır. Erkek ve kız çocuklarına henüz bebeklikten itibaren ayrı ayrı renklerin tercih edilmesi daha başlangıçta çocukların toplumsal cinsiyet farklarını öğrenmesini desteklemektedir. Son hâlinde pembe kız çocuklarına, mavi ise erkek çocuklara yönelik kullanıma sahiptir. “Eşit Masallar”da özellikle kadın kahramanların görselleştirilmesi pembe rengin tercih edilmediği görülmektedir. Bu da yine geleneksel bir algının kırılmasına yönelik uygulamalardandır.

1.2. Kahramanların Rollerini

“Eşit Masallar”da klasik masal anlatılarına göre en ciddi değişimin kahramanların rollerinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Diğer alanlarda yaşanan değişimler de rollerde ortaya konulan değişimleri destekler niteliktedir. Burada kadın ve erkeğin geleneksel rollerden uzaklaştırıldığı görülmektedir. Klasik masalarda geleneksel toplum yapısının beklentilerinden oluşan toplumsal rollere kadının ve erkeğin uyması beklenmektedir. Aksi durumda cezalandırılma söz konusudur. *Bunlar, erkek için evini geçindirememek, cimrilik, başkasının karısına göz dikmek, kahramanın hakkını yemek ve Binbir Gece Masalları’na özgü olarak cinsel yetersizliktir. Kadın içinse temel olarak bağımsızlık, açgözlülük, tembellik, itaatsizlik, sadakatsizlik ve yasak tutkudur* (Sezer, 2014: 21). Aynı zamanda toplumun beklentilerini de içeren bu unsurlar masalarda da kadın ve erkek üzerinden işlenmektedir.

“Eşit Masallar”da bu konuya da dikkat edilerek kadın ve erkek kahramanların anlatı içerisindeki rollerinde ciddi değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Olayların merkezinde genellikle kadın kahramanlar yer almaktadır. Bu durum klasik masalarda da genel olarak böyledir. Masalların genelinde kadının rolü çeşitli unsurlarla işlenmektedir. Bunları masal içerisindeki mekânlar, ikili ilişkiler vb. unsurlar üzerinden değerlendirmek mümkündür (Özünel 2006). Dolayısıyla kadın kahraman üzerinden yeni toplumsal rolün işlenmesinin daha çok yapıldığını söylemek mümkündür. Dış görünüşteki değişim ile başlayan bu süreç, kahramanın olaylar karşısındaki hâl ve hareketleri ile devam etmektedir. Burada genel olarak sosyal yönü kuvvetli, becerikli, kendi ayakları üzerinde duran ve sorunları akıl yürüterek çözen bir kadın imajı söz konusudur. Bu da geleneksel manada kadının ev içi yaşamın, erkeğin ise ev dışı yaşamın içinde olması gerektiği algısında değişime gidildiğini göstermektedir.

Klasik masalarda durumun pek de böyle olmadığını söylemek mümkündür. Toplumlar genel olarak mağdur olanın yüceltilmesi eğilimi vardır. Bu olgunun klasik masalarda da işlendiği görülmektedir. Masalların iyi kadınları genel olarak karşılaştığı zulüm ve haksızlıklar karşısında takındıkları sabır ve fedakârlık ile pasif bir rolle bürünürler. Bu tavrı masal boyunca sürdüren güzel ve iyi kadın sonunda ödülünü alır. Söz konusu mağdur durum, erkekte kahraman olma güdüsünü uyandırır. *Böylece karşımıza gizli arzular çıkar: Mağdur olarak yönetmek, beğenilip yüceltilmek, vazgeçilmezlik ve onay. Kadınların ejderhalar, cinler, kötü üvey analar tarafından hapsedilmesi ise erkekteki bir arzuyu ortaya çıkarır: Kahraman olma* (Sezer, 2014: 18). Dolayısıyla klasik masalarda güzel ve iyi kalpli kadının mağduriyeti, erkeğin ise kahraman olması gerekliliği ön plandadır. Bu da masalarda güçlü bir kurtaran-kurtarılan ilişkisi olduğunu göstermektedir. “Eşit Masallar”da ise bu durumun değiştirildiği görülmektedir. Buradaki kadın haksızlık karşısında pasif rol takınmayan, kendi kararlarını veren ve kurtarılmayı beklemeyip harekete geçen bir imaja sahiptir. Bütün bunları yaparken akıl yürütme gücü ile ön plana çıkmaktadır.

Örneğin *Kırmızı Başlıklı Kız*, anneannesinin kılığına giren kurdu hemen tanımakta ve onun oyununu ortaya çıkarmak için kurda şaşırtıcı sorular sormaktadır. Rapunzel anlatıda cesur, gözü kara ve özgür bir kız çocuğu olarak yetiştirildiği vurgusu yapılmaktadır. Aynı anlatıda yer alan Caditohumu, kralın zulmüne karşı direnen, halka yardım eden ve kendi çizgisinde kız çocukları yetiştiren biri olarak yer almaktadır. Yine Sindirella da çok akıllı ve meraklı biri olarak tanıtıldıktan sonra maddi şeylere önem vermeyen, hırslı bir yapısı olmayan, kitap okumayı seven ve hayvanlarla iyi geçinen biri olarak anlatıda işlenmektedir.

Kadın başkahramanın yanında diğer kadınların da anlatılarda ortak bir çizgi üzerinde inşa edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin *Kırmızı Başlıklı Kız* anlatısında klasik versiyonunda (Perrault, 2016: 31-35) yer almayan beş kız vardır. Söz konusu bu beş kız çocuğu, ormanda özgürce şarkı söyleyip oyun oynamaktadır. Ayrıca *Kırmızı Başlıklı Kız*’ın anneannesine gitmesinde yardımcı olmaktadır. Anlatının devamında

Kırmızı Başlıklı Kız’ı kurdun elinden kurtaran da onlardır. Bu kurtarma işleminde herhangi bir şiddet uygulama ise söz konusu değildir. Kurda ard arda sorular sorarak onun kafanı karıştırıp onu bunalıma yoluna gitmektedirler. Kurt cevabını bilmediği sorulardan, kızların ona dokunup kaçmasından ve etrafında dönüp durmalarından bunalıp pes etmektedir.

Kadının söz konusu aktifliği ülke yönetiminde söz sahibi olmasının da önünü açmaktadır. Klasik manada ülkeyi yaşlı erkek yönetir algısının yerine anlatılarda kadınların ülke yönetiminde söz sahibi oldukları görülmektedir. *Kurbağa Prens* anlatısında erkek kral pasif bir rol ile okuyucu karşısına çıkarken, ülke yönetimini üç kız kardeşin üstlendiği görülmektedir. *Pamuk Kalpli Prens ve Yedi Cüceler*de ise kraliçe ve kralı tahta yan yana oturtarak ülkenin eşit bir şekilde yönetildiği mesajı verilmektedir. Yine *Sindirella’nın Bilmecesi* adlı anlatıda da prens ve prensesin ülkeyi birlikte yönettiği anlaşılmaktadır. *Kurbağa Prens* anlatısından da ülkeyi yöneten üç kız kardeşin kötü yönlerinin olmaması ve güçlü yönetim kapasitelerinin olması vurgulanmaktadır.

Kadın ve erkeğin eşit olduğu vurgusu Yedi Cücelerde de kendine yer bulmaktadır. Yedi Cüceler, kadın erkek karışık bir yapıya sahiptir. Bunun yanında cücelerin her birinin pilot, doktor, itfaiyeci, müzisyen, öğretmen, mühendis gibi modern manada ayrı bir mesleği vardır. İş seçiminde toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünün yapılmadığı anlaşılmaktadır. *Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü ya da cinsiyete dayalı iş bölümü, kadınların ve erkeklerin ne yapması gerektiği ya da neleri yapabileceği hakkında toplumda yaratılmış olan fikirlere dayanarak kadınlara ve erkeklere farklı roller, sorumluluklar ve görevler yüklenmesini ifade etmektedir* (Bhasin, 2003: 30). Ataerkil toplum yapısı içerisinde üretim faaliyetinin merkezinde erkeğin olması beklenmektedir. Ev halkının reisi olan erkek, ev dışı işlerde üretimin içerisinde yer alarak para kazanma görevini üstlenmektedir. Dolayısıyla geleneksel toplum yapısında kadın işleri ve erkek işleri net sınırlarla çizilmiştir. Buna göre kadının daha çok ev içi işlerde olması beklenir. Kadının ev dışındaki işleri ise ev içindeki işlerinin bir uzantısı niteliğindedir. Öğretmenlik, yaşlı ve çocuk bakımı, hemşirelik gibi. Bu durumun klasik masallarda da kendine yer bulurken “Eşit Masallar”da söz konusu algının kırılmaya çalışıldığı görülmektedir.

Anlatılarda erkeğin de klasik rollerin dışında işlendiği görülmektedir. Burada erkek ev içi işlerde aktif olan, kadına karşı anlayışlı ve kadınla eşit bir durumda yer alan roledir. Öğreneğin *Kırmızı Başlıklı Kız* anlatısında kitabın henüz başında baba mutfakta üstünde mutfak önlüğü ile okuyucuyu karşılamaktadır. Anlatıda anneanneye gidecek olan kurabiyeleri baba hazırlamaktadır. Anne ise mutfağın dışına çıkmıştır ve sanatla uğraşır bir hâlde resmedilmektedir. *Pamuk Kalpli Prens ve Yedi Cüceler* anlatısındaki prens akıllı ve iyi kalpli biri olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu anlatının daha klasik versiyonunda (Grimm, 2011: 478-489) prensesin başına gelenler burada prensin başına gelmektedir. Aynı durum anlatının devamında üvey annenin yerini vezirin alması ile devam etmektedir. Dolayısıyla bu anlatıda kadın ve erkeğin net bir şekilde yer değiştirdiğini söylemek mümkündür. Buna göre olayların odağında Pamuk Kalpli Prens vardır. Bu prens cücelerin evine geldiğinde boş durmayıp yerleri süpürmüş, camları silmiş ve yemeği hazırlamıştır.

Rapunzel anlatısındaki prens, babasının zalimliğine karşı Rapunzel’e yardım eden biri olarak yer almaktadır. *Kurbağa Prens* anlatısında da prens yakışıklılığı ile ön plana çıkmayıp prensesle evlenmek yerine onunla arkadaş olmayı tercih eden ve ülke yönetiminde birlikte karar alan kişi olarak aktarılmaktadır.

Klasik masallarda ise durum tam tersidir. Erkek, kahraman olma hedefi doğrultusunda ilerleyen bir konumdadır. *Erkeğin temel değerlilik ölçütü olan kahramanlık, iki ana getiriye sahiptir: Ödül-kadın ve sosyal statünün yükselişi. Ayrıca kurlaşmanın ana malzemesidir. Kadının hapsedildiği kule, zindan gibi ulaşılması güç mekânlar fallik yan anlamlar içerir. Kahraman, hikâyenin sonunda diğer erkekleri doğrudan ya da mecazi anlamda öldürerek iktidara sahip olur ve asi kızların evcilleşmesine hizmet eder* (Sezer, 2014: 20).

Kötü rollerle anlatılarda yer alanlara bakıldığında klasik masallara göre kötülüğün yumuşatıldığı anlaşılmaktadır. Burada hem kötülük yapan kişilerde azalma ve değişme hem de kötülüğe karşı verilecek cezalarda yumuşama söz konusudur. Örneğin *Kırmızı Başlıklı Kız* anlatısında kurt masalın sonunda atfedilmekte ve Kırmızı Başlıklı Kız ona da kurabiye getirme sözü vermektedir. Kurdun da Kırmızı Başlıklı Kız’a uyguladığı şiddet azalmıştır. Aynı şekilde Kırmızı Başlıklı Kız’ı kurtarmak için kurda uygulanan şiddet ortadan kaldırılmış da yumuşak bir müdahale ile kızın kurtarılması sağlanmıştır.

Masallarda kötü roldeki kadınlar cadılar, ecinniler, dev analar, kötü kalpli kraliçeler, üvey anneler vb. şeklinde sırlanmaktadır. Kadın kahraman yine kendinin hemcinsi olan bu kadınlarla mücadele etmek durumundadır. Buna karşı bilge yaşlı kadınlar ve periler de iyi tarafta yer alıp kahramana yardımda bulunan kadınlar kısmındadır. Fark edildiği üzere iyi kadından ziyade kötü kadın çeşitliliği daha fazladır.

Klasik masalarda iyi kadın ve kötü kadın sınırları da net bir şekilde çizilmiştir. İyi kadın, güzelliği ve sağlığı ile ön plana çıkmaktadır. O, takındığı pasif tavır ile başka birine bağımlı olma durumunu beraberinde getirir. Kötü kadın ise bağımsız tavır içinde kararlar alan, plan kuran ve harekete geçen bir profil çizmektedir. Bu kadın profili masalların sonunda cezalandırılma ile karşı karşıya kalır. *Kaldı ki masal, ödülleri ancak bağımlı kadın tiplerine sunar. Bağımsız kadın tiplerine ise, olağandışının sınırlarına çekerek yer verir: Büyücüler, dev anaları, ecinniler, peri kızları...* (Sezer, 2014:19).

Kadının kötülüğü olgusunun *Pamuk Kalpli Prenses ve Yedi Cüceler* adlı anlatıda değiştirildiği görülmektedir. Masalın henüz başlığında söz konusu değişimi görmek mümkündür. Pamuk Prensesin yerini Pamuk Kalpli Prenses almıştır. Üvey annenin yerini ise vezir almıştır. Anlatıda ayna ile konuşan kişi Vezir Vezvedir. Vezirin en büyük isteğinin ülke yönetimine geçmek olduğu vurgulanmaktadır. Aynaya kendinden akıllı kişinin olup olmadığını sorduğunda ayna Pamuk Kalpli Prenses'i işaret etmiş, bunun üzerine vezir prensi ortadan kaldırmaya yönelik oyunlar oynamıştır.

Kötülüğü yapacak olanın sadece kiskanç kadın olamayacağı vurgusu *Sindirella*'da da devam etmektedir. *Sindirella*'nın kötü kardeşleri klasik versiyonunun (Grimm, 2011: 25-34) aksine biri kız diğeri erkektir. Genel olarak anlatılarda klasik anlatıların vazgeçilmez kötü rolündeki üvey anne ve üvey kardeşler olgusunun kaldırıldığı görülmektedir.

2. Anlatıların Olay Örgüsünde Ön Plana Çıkan Unsurlar ve Temalar

Klasik masaların çoğunun olay örgüsünde bir çeşit erginlenme süreci vardır. Buna göre erginlenme çağına gelen genç birey, bir dizi ritüel ile karşı karşıya kalarak sonuca ulaşmaya çalışır. Erginlenme ritüelleri içinde aileden uzaklaşma, yetişkin erkek ile iktidar mücadelesine girme, yolculuk hâli, doğa ile baş başa kalma, çeşitli sınanmalar, ölüp dirilmeler ve evlilik gibi hususlar vardır. Masalarda da bu hususlar temelde kahramanı erginlenmeye götüren süreçler olarak yer almaktadır. Masalların alt metninde çocuğu yetişkin yaşama hazırlamak vardır. Hâl böyle olunca kahramanın evden çıkması, yolculuk etmesi, tecrit olması, birtakım mücadeleler vermesi ve en sonunda evlilik ya da zenginlik ödülü ile eve dönmesi gerekir. Eve dönen ya da yetişkinliğe erişen masal kahramanı artık evden ilk çıkan kişi ile aynı değildir. O, başarılar elde etmiş ve bu yolda ailesi ve toplum tarafından desteklenmiştir.

Geleneksel toplum yapısı içerisinde erkeğin kendini kanıtlaması gücünü ispat etmesi, para kazandırması ve aile geçimini sağlaması gibi hususlarla olmaktadır. Bu durum, masalarda erkeğin kahraman olması şeklinde kendini göstermektedir. Kadının nihai hedefi ise evlenip aile kurması ve çocuk sahibi olmasıdır. Klasik masalarda bu durum kadının ödül olarak evlenmesi ile kendine yer bulmaktadır.

Ortalama masallar, fantastik eylemler ya da nesnelere konusunda sınırsız bir hayal gücüne, insan ilişkilerinde ise yalnızca şablonlara sahiptir. Hele ki kadın-erkek ilişkisi söz konusu olduğunda, büyüsel alanda ayrıntılar değişir, ancak hikâye ve denklemler sabit kalır. Kızın güzelliğinden söz ederek başlayan masalda, yakışıklı prensle evlilik değişmez sonudur. Güzellik kiskançlığa, hazımsızlığa dair sorunlar yaşatır; ancak güçlü erkeğin iktidarı karşısında uzlaşmacı bir tavır alan üvey anneler ve kız kardeşlerde olduğu gibi, her sorun evlilikle birlikte halledilir. (Sezer, 2014: 109).

Geleneksel toplum yapısında kadın evi kuran bir dişi kuştur. Dolayısıyla evliliğin sağlıklı bir şekilde ilerlemesinde ve ailenin bir arada kalmasında birinci dereceden sorumluluk ona aittir. Bu da onun evliliği sürecinde sabırlı olması ve gerekirse kaderine boyun eğerek umutlu bir bekleyiş içerisinde olması gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla erkeğin kötülüğü karşısında sorumluluk erkekten ziyade kadına yüklenerek evli olduğu erkeği düzeltme ve onu eve bağlama gibi hususlar kadının görevi olarak belirtilmektedir. Toplumsal rol kadına bu şekilde çizilince geleneksel masalarda da kadın kahraman insan dışı bir varlığa dönüşen erkekle evlenmesi durumuyla karşı karşıya kaldığında onu saf bir sevgi ve sabırla sevmesi gerekmektedir. Bu durumda yeterli bir özveri sağlandığında insan dışı varlık, günün birinde

yakışıklı bir prens dönüşmektedir. Bu da kadının sevmediği, huysuz ve çirkin biriyle evlenmesi hâlinde ona katlanması ve onu dönüştürmesi gerekliliği mesajının alt metinde verildiği çıkarımında bulunmanın önünü açmaktadır. *Marilyn Yalom’a göre Ortaçağ’da doğan romantik âşık olarak beyaz atlı prens hikâyeleri genelde kendilerinden yaşlı erkeklerle sınıfsal ve ekonomik nedenlerle evlendirilen mutsuz kadınların erotik tahayyüllerinden doğmuşlardı. Tristan ve Isolde, ya da Şövalye Lancelot ve Kraliçe Guinevere hikâyelerinin ortak noktası bu kadınların ya başka adamlarla evlenme hazırlığı içinde ya da halihazırda zaten evli olmalarıydı* (Çeler, 2013: 169). Anlaşılacağı üzere beyaz atı ve gösterişli kıyafeti ile gelen yakışıklı prens, mutsuz bir hayatın içinde korku ve şiddete maruz kalan kadının kurtarıcı hayalidir. *Masalda evlilik, her derdin devasını içerir. Çirkin güzelleşir, yoksul zenginleşir, kötü huylar düzelir, düşmanlar cezalandırılır. Evlilik statü kazanmanın, sınıf atılmanın en hızlı ve en keskin sonuç veren yöntemidir. Tüm eksikler tamamlanmış, hatta gösteriş boyutunda bir kazanım sağlanmıştır.* (Sezer, 2014: 131).

Klasik masallarda evlilik öncesi vurgulanan bir diğer husus ilk öpüşmedir. Geleneksel masallarda kadının yakışıklı prens ile birlikte olabilmesinin ön koşulu onun güzelliğidir. Prens kadını gördüğünde onun güzelliğinden etkilenir, onu öper ve onunla evlenir. *İlk öpüşme, pek çok anlatıda kadının uysallaşmasını sağlayan en keskin araçtır. Erkek böylece kadına sahip olmuştur ve irade sahibi aittir* (Sezer, 2014: 30). Bunun dışında ilk öpüşme yarattığı yakışıklı bir prens, çirkin güzele, ölümlüyü hayata, kötüyü iyiye çeviren birtakım dönüşüm büyüsunü içermektedir.

“Eşit Masallar”ın olay örgüsünde klasik masallarda kendine güçlü bir şekilde yer bulan evlilik ve büyüsel ilk öpüşmenin yer almadığı görülmektedir. Geleneksel bakış açısı yerine bu masallarda kadına nihai hedef olarak evlilik gösterilmemektedir. Dolayısıyla kadının başarı kriteri değiştirilmiştir. Anlatıların sonunun evlilik ile bitmemesi, erkeğin kadını elde etmesi gerekliliğini de ortadan kaldırmaktadır. İlk öpücük de evliliğe giden yoldaki bir uygulama olduğundan onun kalkması da kaçınılmazdır. Burada ayrıca masallardaki cinsel içeriğe müdahale söz konusudur. Söz konusu müdahale kadının fiziği ve giyim tarzı ile başlamış, ilk öpüşme ile devam etmiştir. Bilindiği üzere masaların en eski hâllerinde cinsellik ve şiddete yönelik içerikler daha yoğun bir şekilde kendine yer bulmaktadır. Argo sözcüklüğü, cinselliğe göndermeler, fiziksel şiddete dayalı cezalar vb. içerikler, masalların önceleri yetişkinlere yönelik anlatılar olduğu görüşünü beraberinde getirmektedir. Zamanla masallarda bu içeriklerin yumuşatıldığı görülmektedir. *Aşk ne kadar yüceltilirse yüceltilsin, bu aşkın doğal sonucu olan erotizm göz ardı edilecek, yakışık olmadığı düşünülecektir. Zaten toplumsal süreç, Kırmızı Başlıklı Kız gibi masallardaki tecavüzü sansür etmiş, Pamuk Prenses’in cinsel birleşmesini de öpüşme gibi romantik bir anlama çekmiş, yetinmeyerek bunu basit ve pek de erotik olmayan bir öpme eylemine indirgemıştır* (Sezer, 2014: 86). “Eşit Masallar”da da bu sürecin devam ettirildiği, cinsellik ve şiddete yönelik içeriklerin yok denecek seviyeye getirildiği anlaşılmaktadır.

Masallar tematik açıdan ele alındığında klasik masallarla genel olarak işlenen temalarla uyumun devam ettirildiği görülmektedir. Buna göre Kırmızı Başlıklı Kız anlatısında yardımlaşma, dayanışma ve iyilik yapma; Kurbağa Prens anlatısında arkadaşlık ve dostluk; Rapunzel anlatısında cesur olma, zulme karşı durma, topluma faydalı işler yapma ve doğayla barışık olma; Sindirella’nın Bilmecesi anlatısında hırsı kapılmama; Pamuk Kalpli Prens ve Yedi Cüceler anlatısında kıskançlık ve hırstan uzak durma, iyi olma gibi temaların işlendiği görülmektedir. Ele alınan temalara genel olarak bakıldığında, anlatılarda özellikle kadın kahramanın cesaretlendirilmesi ve kadın dayanışmasının hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

3. Anlatılarda Ön Plana Çıkan İletiler

Masallar içerik itibarıyla karşı tarafa sunduğu iletileri ile önemli bir kullanım işlevine sahiptir. Masal içerikleri bu açıdan incelendiği çeşitli şekillerde birçok iletinin verilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. İletinin ne olacağı üreticinin ve hedef kitlenin durumuna göre değişmektedir. “Eşit Masallar”da da söz konusu içeriklerin yer aldığı görülmektedir. Burada yer masallar incelendiğinde ön plana çıkan iletileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Zor durumda olanlara yardım et.

“Yardıma ihtiyaçları olabilir diye düşünmüş ve oraya doğru koşmaya başlamış.” (KBK)

“Hadi, Kırmızı Başlıklı Kız’ı hep birlikte kurdun elinden kurtaralım.” (KBK)

- Affedici ve Paylaşımçı olmak gerekmektedir.

“Keşke ormanda karşılaştığımızda aç olduğunu söyleseydin. Seninle kurabiyelerimi elbette paylaşırdım. Onları aç gözlülükten istiyorsun sanmıştım, demiş ve sepeti alıp içindeki kurabiyeleri herkese dağıtmış.” (KBK)

- Yanlış davranışlar yapmak yerine ihtiyacını insanlara belirtmelisin.

“Keşke ormanda karşılaştığımızda aç olduğunu söyleseydin. Seninle kurabiyelerimi elbette paylaşırdım. Onları aç gözlülüğünden istiyorsun sanmıştım,” (KBK)

- Sorunlara akılcı çözümler bulunmalıdır.

“Buluşları akılcı ve yaratıcıymış hep.” (KP)

- İyilikler karşılık beklenmeden yapılmalıdır.

“Karşılık olsun diye bana hediye vermene gerek yok.” (KP)

- Talep ettiğimiz şeyleri kendi çabamız ile elde etmeliyiz.

“Saraya kendin gelmelisin, demiş prenses.

Prensese, “Seni götürürsem istediğini elde etmek için çaba harcamamış olacaksın. Bence arkadaşlık biraz da çaba ister.” (KP)

- Verilen sözler yerine getirilmelidir.

“Söz verdiğimiz yapmalıyız, demiş babası.” (KP)

- Çevredekilere insanlara, hayvanlara, doğaya kötü davranmamalıdır.

Kurbağa Prensine kurbağa dönüşme sebebidir. (KP)

- Kişilerin dış görünüşü ile alay etmemelisin.

“Ama boyunuz o kadar kısa ki çok komik görünüyorsunuz.

Kalbimizi kırıyorsun, dedi ikinci cüce” (PKPVYC)

- Yabancıları eve almamalıdır.

“Sakin biz gittikten sonra tanımadığın kimselere kapıyı açma, dedi ilk cüce.

Son günlerde ormanda kötü kalpli insanlar dolaşiyor.” (PKPVYC)

- Aynı hatayı birden çok yapmamalıdır.

“Hayır Vezze! dedi prens. Beni ikinci kez kandırabileceğini mi sandın?” (PKPVYC)

- Bencilce davranmamalıdır.

“Eğer bu çiçeklerden çıkan tohumları tarlaya ekersen istemediğin kadar kuzu marulu biter toprakta. Bütün köy doyar. Ama şimdi bu marulu sen yersen, sadece sen doyarsın.” (R)

- Bir yere izinsiz girmemelisin.

“İzinsiz girdin buraya, hem de Cadıtohumu'nun sesini taklit ederek. Bu hiç doğru değil.” (R)

- Bilgi ve deneyimleri herkesle paylaşmalıdır.

“Sindirella düşünmüş, bildikleri başka insanların işine yarayacaksa odasında hiçbir şey yapmadan oturmanın doğru olmayacağını anlamış.” (SB)

4. Son/Bitiş

Masalların sonları olayların çözüldüğü ve kurgunun üzerine inşa edildiği mesajların verildiği yerlerdir.

Söz konusu kısımda iyiler ödüllendirilip kötüler cezalandırılırken karşı tarafa yapılan her bir davranışın sonucu gösterilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla masallar için son kısım önemli bir bölümü oluşturmaktadır. “Eşit Masallar”da klasik masallarda yer alan bitişte değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Anlatı boyunca yumuşatılan iyi ve kötü çatışması anlatının sonunda kötünün kendinden öncekilere göre daha yumuşak bir ceza alması ile devam etmektedir. Cezanın yumuşatılma kısmında şiddetin de yok seviyesine indirildiğini söylemek mümkündür. Örneğin Kırmızı Başlıklı Kız anlatının sonunda ne zaman babasıyla kurabiyelerden yapsa oyun arkadaşları ve kurt için de getireceğine söz vermiştir. Pamuk Kalpli Prens kendisine kötülük yapan vezire karşı sert tutum takınmamaktadır. Vezir onu ikinci defa aldatmak istediğinde prens onu hemen tanır ve ona bu yaptığının yanlış olduğunu söyler. Kıskaç vezir yaptığundan utanır ve arkasına bakmadan kaçar. Görüldüğü üzere artık kötüye “kırk satır mı kırk katır mı” sorusu sorulmamaktadır.

Bunun dışında klasik masalların mutlu sonu olan evlilik ile bitmektedir. *Masallar, genellikle mutlu sonu, yani görkemli evliliği bahşedeceği genç kızın bunu hangi nitelikleriyle hak edeceğinin açıklanmasıyla başlar. Vefalı, evine bağlı, fedakâr, güzel, hamarat, iyi kalpli ve çok geçmeden büyük bir açmaza düşecek olan bu genç kızın güveyi ise daha çok iki niyetle ön plana çıkar: Asil (zengin) ve kahraman* (Sezer, 2014: 58). “Eşit Masallar”da böylesi bitişin yer almadığı görülmektedir. Zaten bundan önceki bölümlerdeki kurgu böyle bir sonu ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Kurbağa Prens anlatısının sonu şu şekildedir:

Prensle prenses, o günden sonra birbirlerinin en iyi arkadaşı olmuş. Ülke yönetiminde söz sahibi olduklarında da birbirlerine yardım etmişler. Prens, prensesten sık sık fikir almış. İksinin de verdiği kararlar herkesi mutlu etmiş.

Rapunzel anlatısının sonu ise şu şekildedir:

Rapunzel ile prens yürüye yürüye yol ayrımına geldiler. Prens saraya giden yola sapacakken Rapunzel elini uzattı, “Birlikte dünyayı yeşillendirelim mi?” diye sordu. Rapunzel ile prens tohum ata ata dünyayı yemyeşil bir yer yapmak için yola koyuldular.

Sindirella’nın Bilmecesi adlı anlatının sonu ise şu şekildedir:

Bilmeciyi cevaplayan kişinin aradıkları kişi olduğunu anlarlar ve prens ile prenses Sindirella’nın akıllı ve yetenekli olduğuna kanaat getirip ona ülke yönetiminde yardımcı olması için yanlarında vezirlik yapma teklifinde bulunurlar.

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere “Eşit Masallar”da sonuç kısmı klasik masallara göre farklılaştırılmıştır. Klasik masalların ödül ve cezalar keskindir. Bu masallarda ise keskinliğin yumuşatıldığı görülmektedir. Buna göre ödülün değiştirildiğini, cezaların ise yumuşatıldığını söylemek mümkündür. Klasik masalarda bütün zorluklara sabreden güzel kızın ve kahramanlığını ispat eden erkeğin ödülü evliliktir. “Eşit Masallar”da hiçbir sonun evlilikle bitmediği görülmektedir. Bunun yerine genç kız ve erkek arkadaş olmakta kendi işlerini yapmaktadırlar. Genç kızın ödülü ülke yönetiminde yer almak veya hayallerinin peşinden gitmektedir. Anlaşıldığı üzere kadın ve erkeğin değişen özellikleri masal sonundaki ödülü de değiştirmektedir. Bağımlı olmayan kadın evlenerek bir erkeğin himayesine girme ihtiyacı duymamaktadır. Her şeye sahip olma hakkı değişen erkek ise istediği kadını alma imkanını kaybetmiştir.

Sonuç

Kültürel ürünler her ne kadar içinde bulunduğu sosyokültürel yapıya bağlı olarak birtakım değişim ve dönüşümler yaşasa da bu ürünler, gelenek içerisinde şekillenme ve geleneğe bağlı bir şekilde kalıplaşma eğilimindedir. Dolayısıyla bu alandaki değişim ve dönüşümler kendi doğal süreci içerisinde çok da hızlı değildir. Bu sebeple özellikle kült denilebilecek nitelikte olan masallarda doğal süreçler içerisinde güçlü değişimleri görmek pek de mümkün değildir. Ancak dışarıdan müdahale ile yeniden yazılmış masallarda gözetilen amaçlar doğrultusunda ciddi değişimlerin yaşandığı fark edilmektedir. İçten gelen dinamikler yerine dışarıdan müdahale ile şekillenen bu anlatıların toplum içerisinde yaygınlık kazanıp kazanmayacağı ise zamanla takip edilebilecek bir husustur.

“Eşit Masallar” projesi, doğal bir sonuçtan ziyade belli bir amaç doğrultusunda geliştirilen masalları bünyesinde barındırmaktadır. Bu da ortaya konulan ürünlerde kültürel ürünün doğasıyla uyum sorununu

ortaya çıkarmaktadır. Bu sebeple projede yer alan masallar incelendiğinde içerik ve yapısal anlamda klasik anlatılara göre ciddi değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Masalların şekillenmesini sağlayan ideolojik bakış açısıyla konu ele alındığında değişimlerin nedeni de anlaşılmaktadır. Bu projede şimdiye kadar *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Rapunzel*, *Sindirella'nın Bilmecesi*, *Kurbağa Prens* ve *Pamuk Kalpli Prens* ve *Yedi Cüceler* adlı anlatılar ortaya konulmuştur. Proje geliştiricilerinde klasik masallar vesilesiyle geleneksel cinsiyet kalıpyargılarının genç nesillere aktarıldığı ve bu kalıpyargıların ataerkil bakış açısını içerdiği düşüncesi hâkimdir. Ataerkil bakış açısı ile özellikle kadınların masallarda olumsuz bir imajla çizildiği ve kadın erkek ayrımının net bir şekilde yapıldığı vurgulanmaktadır. Dolayısıyla proje dâhilinde ortaya konulan anlatılarda geleneksel toplumsal cinsiyet algısının ve bu algı dâhilinde şekillenen kalıpyargıların değiştirilmesi söz konusudur. Değişimleri henüz masalların başlıklandırmasında görmek mümkündür. Bunun dışında kahramanların dış görünüşü ve anlatı içerisindeki rollerinde de durum net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Olay örgüsü, temalar ve iletiler söz konusu rollerin değişimini destekler niteliktedir. Bunu yaparken dış görünüşün yerine zekanın ön plana çıkartıldığı; kadının ev dışına çıkıp sosyal hayatın içerisinde kendi kararlarını alan bir birey, erkeğin ise ev içi işlerde aktif, kadının düşüncelerini önemseyen bir profilde ele alındığı; cinselliğin ve şiddetin törpülediği ve evliliğin nihai hedef olmaktan çıkartıldığı görülmektedir.

Bilindiği üzere geleneksel toplum yapısı içerisinde kadın ve erkeğin giyim tarzı, hâl ve hareketleri, toplum içinde takınması gereken tavır, ev iç ve ev dışı işlerdeki iş bölümü vb. unsurlar net sınırlarla ortaya konulmuştur. Sınırdan yaşanan ihlal, tepkileri de beraberinde getirmektedir. Yakın dönemde dünya genelinde söz konusu sınırların değiştirilmesi gerektiği sıklıkla dile getirilirken; bu durum, çeşitli söylem ve uygulamalarla desteklenmektedir. Bütün bunlar toplumsal cinsiyet eşitliği vurgusu ile yapılırken söz konusu cinsiyetler arasındaki ayrımın silikleşmeye başladığı görülmektedir. Bu da “cinsiyetsizleşmiş” bireylerin ortaya çıkma durumunu doğurmaktadır. Yukarıda değerlendirilen masallarda kadın ve erkek bireyin toplum tarafından kabul görmüş rollerinin dışına çıkartılması, geleneksel cinsiyet rollerin alt üst edildiğini göstermektedir. Bu da masalların hitap ettiği kesim düşünüldüğünde “cinsiyetsizleşmiş” birey algısının henüz küçük yaştaki nesle aktırılma amacının güdüldüğü düşüncesini beraberinde getirmektedir.

Kaynaklar

- BASCOM, W. (2014). “Folklorun Dört İşlevi”. (Çev.: Ferya Çalış), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar* 2, editör: M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır Teke, Ankara: Geleneksel Yayınları: 71-86.
- BAYHAN, V. (2013). “Beden Sosyolojisi ve Toplumsal Cinsiyet”. *Doğu Batı Dergisi*, Y.16, S. 63, 147-164.
- BHASIN, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet*. (Çev.: Kader Ay), İstanbul: Kadav Yayınları.
- BUTLER, J. (2014). *Bela Bedenler*. (Çev.: Cüneyt Çakırlar ve Zeynep Talay), Pinhan Yayıncılık, İstanbul.
- CRANE, D. (2003). *Moda ve Gündemleri/Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik*. (Çev.: Özge Çelik), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ÇELER, Z. (2013). “Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı”. *Doğu Batı Dergisi*, Y. 16, S. 63, 165-182.
- DÖKMEN, Z. (2009). *Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- GRİMM, K. (2011). *Grimm Masalları II*. (Çev.: Saffet Günersel), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- OAKLEY, A. (2015). *Sex, Gender and Society*. England: Ashgate Publishing Limited.
- ÖZÜNEL, E. Ö. (2006). *Masal Mekânında Kadın Olmak*. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.
- PERRAULT, C. (2016). *Peri Masalları*. (Çev.: Güner Or), İstanbul: Alfa Yayınları.
- SEZER, M.Ö. (2014). *Masallar ve Toplumsal Cinsiyet*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://www.odeabank.com.tr/esit-masallar> (Erişim: 05.10.2022)

URL-2: <https://www.odeabank.com.tr/SiteAssets/docs/Esit-Masallar-Kirmizi-Baslikli-Kirmizi.pdf> (Erişim: 05.10.2022)

- URL-3: <https://www.odeabank.com.tr/SiteAssets/docs/Esit-Masallar-Rapunzel.pdf> (Erişim: 05.10.2022)
- URL-4: <https://www.odeabank.com.tr/SiteAssets/docs/Esit-Masallar-Sindirellanın-Bilmecesi.pdf> (Erişim: 05.10.2022)
- URL-5: <https://www.odeabank.com.tr/SiteAssets/docs/Esit-Masallar-Kurbaga-Prens.pdf> (Erişim: 05.10.2022)
- URL-6: <https://www.odeabank.com.tr/SiteAssets/docs/Esit-Masallar-Pamuk-Kalpli-Prens-ve-Yedi-Cucele.pdf> (Erişim: 05.10.2022)